

Projektipäällikkö Mika Lehtonen

6.10.2009

HE 106/2009 VP, ASELAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTAMINEN

Esityksen tavoitteena on turvata ampuma-aseella tapahtuvan harrastustoiminnan jatkuminen, mutta toisaalta parantaa luvanhakijan henkilökohtaista sopivuutta koskevia lupaviranomaisen tiedonsaantioikeuksia. Lisäksi tavoitteena on yleisen järjestyksen ja turvallisuuden kannalta ongelmalliseksi osoittautuneiden käsiaseiden valvonnan tehostaminen siten, että luvan saisi vain henkilö, joka osoittaa aktiivisesti harrastavansa ampumaurheilua. Myös harrastuksen jatkumista valvottaisiin.

Terveydenhuollon ammattihenkilön oikeus ilmoittaa ampuma-aseen hallussapitoon sopimattomasta henkilöstä

Esityksessä ehdotetaan terveydenhuollon ammattihenkilölle oikeutta salassapitovelvollisuuden estämättä tehdä poliisille ilmoitus henkilöstä, joka saattaa olla sopimaton pitämään hallussaan ampuma-aseita, aseiden osia, patruunoita tai erityisen vaarallisia ammuksia. Ampuma-aselaki antaa lupaviranomaiselle riittävän laajat oikeudet lupahakemuksen hylkäämiseen tai luvan peruuttamiseen henkilön osoittautuessa sopimattomaksi luvanhaltijaksi. Käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä esitetään tehostettavaksi lupaviranomaisen mahdollisuuksia saada tietoa siitä, että henkilö ei ole enää sopiva luvanhaltijaksi.

Mielisairaus tai mielenterveyden ongelma ei kaikissa tapauksissa tarkoita kohonnutta itsemurhan tai väkivallan riskiä. Kuitenkin esimerkiksi masennukseen liittyy kohonnut itsemurhariski ja persoonallisuushäiriöihin kohonnut väkivaltariski. Lääkärille tai muulle terveydenhuollon ammattihenkilölle esitetään oikeutta tehdä ilmoitus silloin kun hän harkintansa perusteella katsoo ilmoituksen tekemisen potilaan edun mukaiseksi. Se, että ilmoituksen tekeminen säädettäisiin velvollisuudeksi, ei edistäisi tämän tavoitteen toteutumista. Lääkärin lisäksi luvanhaltijan sopivuutta koskevia tietoja voi olla esimerkiksi muulla sairaalahenkilökunnalla tai kouluterveydenhoitajilla. Ottaen huomioon suojattavan intressin eli perustuslain 7 §:ssä turvattujen jokaisen oikeuden elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen on välttämätöntä, että ilmoitusoikeus on kaikilla sellaisilla terveydenhuollon ammattihenkilöillä, joilla voi olla tämän oikeuden suojaamiseen tarvittavaa tietoa.

Perustuslain 10 §:ssä säädetään yksityiselämän suojasta, joka sisältää potilastietojen suojan. Näiden salassapitovelvollisuus on terveydenhuollossa pääsääntö. Lisäksi terveydenhuollon ammattihenkilön salassapitovelvollisuudesta säädetään terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 17 §:ssä. Potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) annetun lain

13 §:n mukaan tietoja saa antaa vain jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty. Tällainen erikseen nimenomaisesti säädetty velvollisuus antaa tietoja salassapitovelvollisuuden estämättä on poliisilakiin perustuva velvollisuus antaa tietoja niitä pyytävälle poliisille.

Yksityiselämän suojaa koskevaa perusoikeutta rajoitettaisiin, jotta voitaisiin turvata toista perusoikeutta, jokaisen oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Tätä perusoikeutta ei voida lailla rajoittaa. Rajoitusperuste on siten hyväksyttävä ja painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima. Muut lupaviranomaiselle esitettävät terveystietojen tiedonsaantioikeutta koskevat säännökset koskisivat tilannetta, jossa lupaviranomainen tiedustelee tietoja. Lupaviranomaisen tiedonsaantimahdollisuutta ei voi turvata muulla tavalla silloin, kun lupaviranomaisella ei ole tietoa mahdollisista ongelmista. Ilmoitusoikeuden perustaminen rikoslain pakkotilasäännökseen ei ole mahdollista, koska pakkotila edellyttää säännöksen mukaan välitöntä ja pakottavaa vaaraa. Koska poliisille ei ilmoitettaisi potilaan yksilöityjä diagnoositietoja vaan ainoastaan arvio siitä, onko henkilö itselleen tai toiselle vaarallinen, olisi rajoitus suhteellisuusvaatimuksen mukainen eikä sillä kajottaisi perusoikeuden ytimeen.

Ehdotus velvollisuudesta olla yhdistyksen 4 §:n mukaisen luvan saaneen yhdistyksen jäsen yhdistymisvapauden kannalta

Esityksen mukaan lupa käsiaseeseen eli pistooliin, pienoispistooliin, revolveriin tai pienoisrevolveriin annettaisiin ampumaurheilu ja -harrastus -perusteella vain henkilölle, joka olisi yhdistyksen (503/1989) 4 §:n mukaisen luvan saaneen yhdistyksen jäsen ja joka olisi aktiivisesti harrastanut ampumaurheilulajia vähintään kahden vuoden ajan. Harrastuksen jatkumista valvottaisiin. Todistuksen harrastuksen aktiivisuudesta voisi antaa sisäasiainministeriön/poliisihallituksen nimeämä yhdistyksen ampumasekouluttaja. Ehdotusta on arvioitava perustuslain 13 §:ssä säädetyn yhdistymisvapauden toteutumisen kannalta.

Harrastuksen olemassaolon ja aktiivisuuden osoittamisen ongelmallisuutta tapauksessa, jossa luvanhakija ei kuulu ampumaseuraan tai vastaavaan yhdistykseen, on selostettu yksityiskohtaisesti hallituksen esityksen perusteluissa. Todettakoon, että ei ole olemassa luotettavaa tapaa osoittaa harrastuksen olemassaoloa ja sen aktiivisuutta tapauksessa, jossa hakija harrastaa yksinään. Toisaalta aktiivinen harrastaminen yksinään ei ole käytännössä usein mahdollistakaan ilman omaa asetta. Ampumaurheilu ja -harrastus -perusteella tapahtuvassa ammunnan harjoittamisessa on kyse vapaaehtoisesta harrastustoiminnasta, joka jo nyt on monin tavoin säänneltyä. Ehdotetun 45 §:n 1 momentin mukainen harrastuksen sitominen seuran jäsenyyteen ei olisi perustuslain 13 §:ssä säädetyn negatiivisen yhdistymisvapauden rajoittamista siten, että luvan antamisesta seuraisi automaattinen pakkojäsenyys jossakin yhdistyksessä. Yhdistyksen jäsenyys olisi luvan saamisen edellytys, mutta henkilö ratkaisisi aina itse sen, liittyisikö

hän jonkin tällaisen yhdistyksen jäseneksi. Ehdotus rajoittaisi siis välillisesti oikeutta olla kuulumatta yhdistykseen. Se olisi siten enintään vain vähäinen rajoitus yhdistymisvapauteen. Se olisi rajoituksena välttämätön, koska aktiivista, määrääjän jatkunutta harrastamista toisen henkilön tai yhteisön aseella ei voitaisi muutoin asettaa luvansaannin säännönmukaiseksi edellytykseksi. Toisaalta luotettavaa selvitystä harrastuksen lajinomaisuudesta ja aktiivisuudesta ei voi säännönmukaisesti edellyttää saatavaksi muulta kuin lajin tuntevalta auktorisoidulta ulkopuoliselta taholta eli ampuma-asekouluttajalta. Rajoitus olisi oikeasuhtainen, koska sillä turvattaisiin perustuslain 7 §:ssä tarkoitettua jokaisen oikeutta elämään ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen tehostamalla lupajärjestelmän toimintaa ja ehkäisemällä ampuma-aseiden väärinkäyttöä. Se kohdistuisi ainoastaan käsiaseisiin. Luvanhakijoiden jo olemassa olevan aktiivisen harrastuksen valvontaa ei voitaisi muulla tavoin tehokkaasti toteuttaa. Rajoitus ei puuttuisi yhdistymisvapauden ytimeen.

Yhdistyslaissa on saatettu luvanvaraiseksi yhdistykset, joiden toimintaan kuuluu harjoittaminen ampuma-aseiden käyttöön ja jotka eivät ole yksinomaan metsästystä varten (4 §). Yhdistymisvapautta on siis jo katsottu voitavan rajoittaa ampuma-aseiden käytön osalta tällä tavoin.

Poliisin oikeus tarkastaa ampuma-aseen säilytys kotirauhan suojan kannalta

Ampuma-aselain 106 b §:ssä ehdotetaan poliisille oikeutta tarkastaa ampuma-aseen hallussapitoon oikeuttavan luvan haltijan ampuma-aseiden säilytys. Ehdotuksen perusteita aseturvallisuuden kannalta on tarkasteltu yksityiskohtaisesti kyseistä pykäläehdotusta koskevissa perusteluissa. Ehdotus tarkoittaisi puuttumista perustuslain 10 §:ssä turvattuun kotirauhan suojaan. Perustuslain 10 §:n 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimista. Perustuslaissa turvattu kotirauhan piiri kattaa lähtökohtaisesti kaikenlaiset pysyväisluonteiseen asumiseen tarkoitettut tilat. Ampuma-aselain 103 §:n mukaan se, joka säilyttää ampuma-asetta lain vastaisesti, on tuomittava ampuma-aserikkomuksesta. Koska seuraamuksena rikkomuksesta tulee kyseeseen ainoastaan sakko, ei tällaisen rikoksen selvittämiseksi voida puuttua kotirauhan suojaan. Ehdotetun sääntelyn valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin kannalta on merkityksellistä, voidaanko ehdotettuja tarkastuksia pitää perustuslain 10 §:n 3 momentin tarkoittamassa mielessä välttämättöminä perusoikeuksien turvaamiseksi. Ampuma-aseiden säilyttämistä koskevan sääntelyn tarkoituksena on varmistaa, ettei ampuma-aseista aiheutuvia vaaratilanteita synny. Tällaisia voivat olla sekä aseiden anastukset että ampuma-aseiden väärinkäyttö luvanhaltijan tai muun säilytystiloissa oleskelevan henkilön toimesta. Sääntelyllä pyritään turvaamaan perustuslain 7 §:ssä tarkoitettua jokaisen oikeutta elämään ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Muun kuin luvanhaltijan käsiin päätyneen ampuma-aseen osalta väärinkäytön riski on olennaisesti suurempi kuin luvanhaltijalla. Anastetut ampuma-aseet päätyvät pääsääntöisesti rikolliseen käyttöön. Väärin säilytetty ampuma-ase voi myös

päätyä muun asunnossa oleskelevan henkilön käsiin. Erityisesti lapsilta puuttuvat ampuma-aseen turvalliseen käsittelyyn tarvittavat taidot ja kyky arvioida käsittelystä aiheutuvaa vaaraa.

Sääntelyssä on näin ollen perimmiltään kysymys perusoikeuksien turvaamisesta. Sääntelyn oikeasuhtaisuuden kannalta on huomionarvoista, ettei ampuma-aseiden säilyttämisen asianmukaisuutta ole mahdollista valvoa muuten kuin tekemällä tarkastus niiden säilytyspaikassa. Luvanhaltijat säilyttävät aseitaan lähes poikkeuksetta kotonaan. Näin ollen tarkastusoikeuden ulottaminen myös kotirauhan piiriin kuuluviin tiloihin on välttämätöntä ampuma-aseiden säilyttämisen asianmukaisuuden valvomiseksi.

Lopuksi

Kaikki edellä selostetut muutokset on tarkoitettu turvaamaan perustuslain 7 §:ssä tarkoitettua jokaisen oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja koskemattomuuteen. Rajoitukset ovat tämän perusoikeuden turvaamiseksi välttämättömiä, oikeasuhtaisia ja muita perusoikeuksia mahdollisimman vähän rajoittavia.